

Ruta

8

**Marganell - Marganell,
per Sant Esteve de
Marganell, el Casot, coll
de les Agulles, coll de
Port i l'Oliver**

Monografies

Versió 2010

Direcció i conceptualització: Jordi López Camps
Elaboració dels itineraris: Ramon Ribera-Mariné
Actualització dels itineraris: Jordi López Camps i Josep Nuet Badia
Elaboració de continguts: Josep Nuet Badia
Disseny gràfic i realització: Josep Nuet Badia
Imatges gràfiques: Jordi López Camps, Josep Nuet Badia i Arxiu de Montserrat

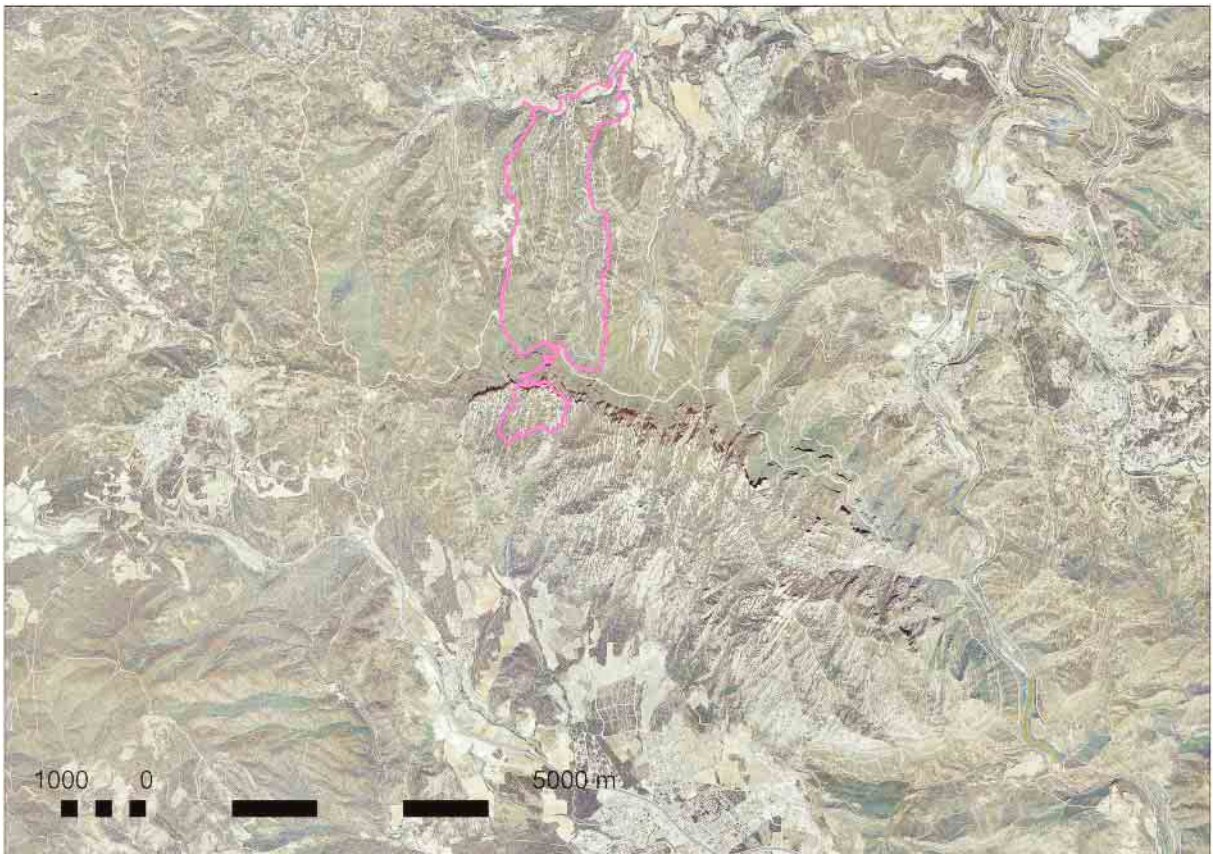
© Patronat de la Muntanya de Montserrat, 2010
Patronat de la Muntanya de Montserrat
La Rambla, 130 / 08002 Barcelona

ISBN: 978-84-393-8329-1

Els continguts d'aquesta publicació estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 3.0 Espanya de Creative Commons, el text complet de la qual es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>. Així doncs, se'n permet còpia, distribució i comunicació pública sempre que se citi l'autor del text i la font (Ramon Ribera-Mariné, Jordi López Camps i Josep Nuet Badia). No es poden fer usos comercials d'aquesta publicació ni obres derivades.

8 Marganell - Marganell,
per Sant Esteve de Marganell, el Casot, coll
de les Agulles, coll de Port i l'Oliver

1. Marganell

Marganell és una població petita situada a la riba esquerra de la vall de la riera de Marganell i al costat de la carretera de Castellbell i el Vilar a Sant Salvador de Guardiola (BV-1123).

La formen uns quants ravals de poques cases separats entre ells: el Carrer de la Tenda o del Florí, on hi ha l'Ajuntament, el raval de Cal Janet, on hi ha l'església parroquial de Santa Cecília, i el raval del Cisó.

L'església parroquial de Sant Esteve, abans de 1936, any que va ser destruïda pels revoltats, era a l'indret de can Font, relativament distant del nucli urbà actual.

El 1945 fou inaugurada una església nova, dedicada a santa Cecília, construïda segons projecte del P. Celestí Gusi, monjo de Montserrat, al raval de Cal Janet, el més cèntric de Marganell.

La principal activitat econòmica de Marganell és el conreu dels cereals, les oliveres, els ametllers, la vinya i les hortalisses als horts de la riera. També s'hi elabora mató, que és enviat diàriament a Barcelona i també venut en el petit mercat de

Una vista de l'església de Santa Cecília de Marganell situada en el raval de Cal Janet, al fons de la vall de la riera de Marganell.

© Foto: J. Nuet Badia

Ruta 8 Marganell - Marganell

El nucli central del poble de Marganell, situat al fons de la vall de la riera de Marganell.

© Fotos: J. Nuet Badia

L'església de Santa Cecília de Marganell.

Montserrat, al qual els marganellesos solen pujar tot l'any a vendre també altres productes, com ara la mel. Les parades de les pageses de Marganell, abans a la placeta de la Font del Portal i ara al peu del campanar, constitueixen una de les estampes típiques de Montserrat.

Entre les associacions culturals i recreatives que hi ha al municipi destaca la Societat Cultural i Recreativa de Marganell. S'hi celebra la festa major el segon dissabte de setembre, i el segon diumenge de maig, la festa del Panellet.

El lloc de Marganell és documentat ja l'any 867 «al comtat de Manresa, als límits del Montserrat, al lloc anomenat *Marganello*». Pertanyia al terme del castell Marro, documentat des de l'any 901, però del qual no es coneix cap ves-

Ruta 8 Marganell - Marganell

El pont de Fusta sobre la riera de Marganell.

© Fotos: J. Nuet Badia

La bassa del Bisbal.

tigi arqueològic ni se sap exactament on era. Se suposa que estava construït prop del monestir de Santa Cecília, entre els torrents de les Coves i de la Font del Llum.

El terme municipal comprèn, a més del poble de Marganell, cap administratiu, el raval de Cal Nen, el Pla de Roldors i la Colònia Puig, les urbanitzacions de la Calsina i del Casot i el nucli de Santa Cecília de Montserrat, al peu de la muntanya.

El municipi, com a entitat administrativa, prengué durant el segle XIX el nom oficial de Santa Cecília de Montserrat, el qual mantingué fins el 1982, en què retornà al nom originari: Marganell. El municipi pertany a la comarca del Bages, té una extensió territorial de 13 km² i una població de 301 habitants [2008].

■ Ruta 8 Marganell - Marganell

2. La riera de Marganell

La riera de Marganell és un curs d'aigua pràcticament permanent però de cabal discret que neix al vessant N del coll de Can Maçana, a l'extrem NW de la muntanya de Montserrat. Afluent del Llobregat per la riba dreta, hi desemboca al peu del castell de Castellbell, un cop el Llobregat ha descrit el llarg meandre que envolta l'esmentat castell.

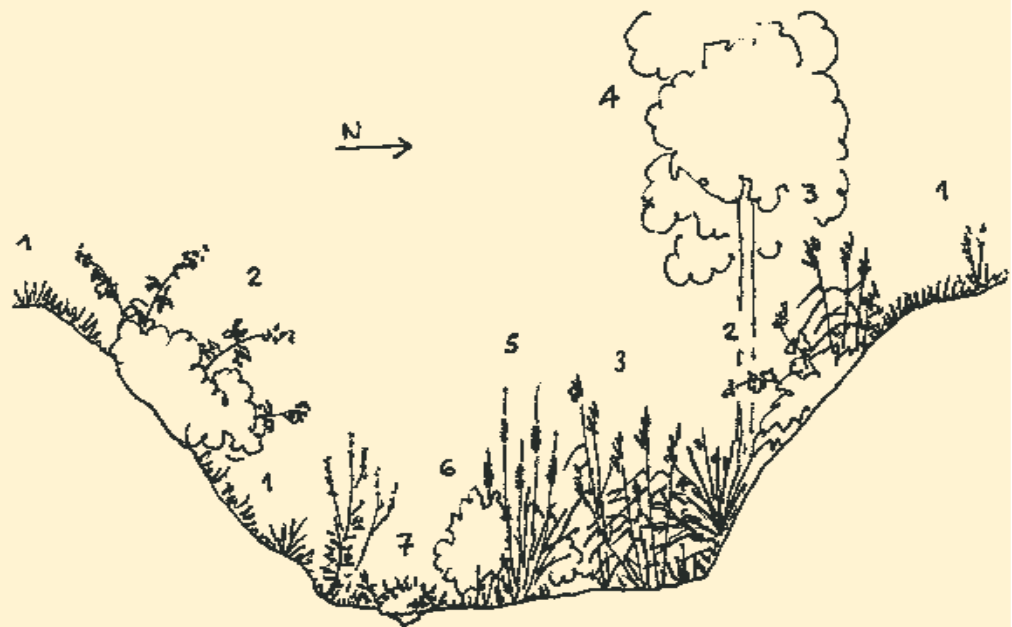
La riera recull les aigües dels torrents que desguassen la meitat ponentina del vessant nord de la muntanya de Montserrat, i també de diferents fonts de la seva conca, amb cabals molt petits.

Les ribes de la riera són poblades de vegetació aquàtica de terra baixa: alberedes, gatelledes, canyissars, creixenars.

Com que la riera no sofreix grans crescudes és coberta per una vegetació força estable i que va creixent fins a formar un herbassar alt i dens que a trams n'amaga completament la llera.

L'any 2000 els aiguats del mes de juny van escombrar literalment la riera, i fins provocaren l'ensorrament d'alguna casa al seu aiguabarreig amb el torrent de Cal Magí; a partir d'aleshores la vegetació ha tornat a envair la llera amb un herbassar que ho tapa tot.

Perfil de la vegetació de la riera de Marganell al pont del Cisó.

1. Vegetació ruderal de la vora de la carretera
2. Bardisses amb predomini d'esbarzer (*Rubus ulmifolius*)
3. Canyissar
4. Pollancre (*Populus nigra*) dispersos al llarg de la ribera, juntament amb gatells (*Salix atrocinerea*)
5. Poblacions de boga (*Typha latifolia*) poc o molt denses
6. Mates d'epilobi (*Epilobium* sp.)
7. Creixenar de creixen bord (*Heliosciadium nodiflorum*)

■ Ruta 8 Marganell - Marganell

Aspecte de la riera de Marganell al pont del Cisó. Vora l'aigua, el creixenar bord ben verd i, vorejant la riera, un poblament alt d'epilobi amb bogues.

© Foto: J. Nuet Badia

La vegetació forestal és molt discontinua; aquí i allà hi trobem petits retalls de boscos de ribera: pollancre (*Populus nigra*), àlbers (*Populus alba*), gatells (*Salix atrocinerea*).

En contacte directe amb l'aigua, arrelant sobre bancs de sorra o de llim, hi ha extensions més o menys grans, però sempre denses, de creixen bord (*Apium nodiflorum*).

La llera és coberta també de plantes del canyissar (al. *Phragmition australis*), com ara el canyís (*Phragmites australis*), la boga (*Typha* sp.).

Altres espais de les ribes, més separats de la zona de sòl més humit de la llera, són coberts de bardisses (al. *Pruno-Rubion ulmifolii*), que aprofiten la humitat i la riquesa nutritiva del sòl i la llum d'aquests espais sense ombra.

3. Sant Esteve de Marganell

Antiga església parroquial de Marganell, situada en un replà sobre la riera de Marganell, lluny del nucli habitat actual, i al costat de can Font, antigament un mas i ara un restaurant.

Va ser destruïda durant la revolta del juliol de 1936 i ara no té teulada, però les parets estan consolidades i restaurades.

L'església, que ha estat molt modificada, sembla presentar alguns elements del parament que podríem qualificar de romànics. De tota manera, la immensa majoria de l'obra que s'ha mantingut dreta i que ara veiem ha de ser renaixentista. L'edifici és format per la nau amb un absis de planta arquejada —no semicircular, tal com consta en molts llocs—, llis i sense finestra. Als murs laterals hi havia dues capelles, a les quals s'accedia per una arcada àmplia a manera de creuer. A sobre, probablement hi havia un cimbori. També tenia un petit cor i, a la façana principal, un ull de bou i la porta, amb una llinda d'arc molt rebaixat amb la data de 1824, que correspon a l'any de la darrera reforma. A la part dreta de la façana hi ha el campanar.

La parròquia de Sant Esteve de Marganell fou cedida pel bisbe de Vic Ramon Gaufred a l'abat Guillem, de Santa Cecília de Montserrat, l'any 1143. La decadència del monestir de Santa Cecília de Montserrat és evident des del segle XIV. Vers el 1331, la comunitat era només de sis monjos amb l'abat, i el convent s'havia

Sant Esteve de Marganell, antiga església parroquial del poble de Marganell.

© Foto: J. Nuet Badia

Ruta 8 Marganell - Marganell

Interior de la nau de l'església de Sant Esteve de Marganell amb les parets restaurades. Va ser destruïda durant els primers dies de la revolta de 1936.

© Fotos: J. Nuet Badia

La porta d'entrada al recinte de Sant Esteve de Marganell.

convertit en lloc de parada i hostal dels pelegrins de Montserrat. Santa Cecília de Montserrat entrà aviat en l'òrbita del cada dia més important monestir i santuari de Santa Maria de Montserrat, i el 1539 s'hi uní definitivament per la cessió oficial que en féu l'abat comendatari Joan de Cordelles. La senyoria i el patronat eclesiàstic passaren així al monestir de Montserrat.

L'any 1824 es van fer obres d'ampliació i millora a l'església de Sant Esteve, entre les quals destaca l'esvelt campanar de torre amb teulada de teula àrab de quatre vessants.

El temple parroquial, que depenia del bisbat de Barcelona des de 1880, fou destruït durant la revolta de l'any 1936. Al costat de l'església hi ha un petit cementiri i una àrea de pícnic encara més petita.

■ Ruta 8 Marganell - Marganell

4. El Casot

Masia del terme de Marganell, ara convertida en restaurant. El nom del Casot també s'aplica a una urbanització força desgavellada que s'estén pels voltants seguint la vall del torrent del Casot, des de sota la carretera de Montserrat al coll de Can Maçana fins a prop de Sant Esteve de Marganell.

El mas del Casot, ara transformat en un restaurant.

© Foto: J. López Camps

La vall del Casot, amb el Casot al fons. La vall està ocupada per una urbanització que no s'adiu amb un parc natural com el de Montserrat.

© Foto: J. Nuet Badia

■ Ruta 8 Marganell - Marganell

5. Bosquets caducifolis

La muntanya de Montserrat, que té un caràcter mediterrani de dalt a baix, a la part alta té unes poblacions d'arbres caducifolis propis de les terres medioeuropees. De tota manera, aquests bosquets són força pobres d'espècies, perquè es troben ja al límit de l'àrea on poden viure i, periòdicament, a l'estiu tenen dificultats per la sequera.

Els botànics que els han estudiat a fons consideren que s'han d'incloure dins les rouredes de roure martinenc, però el fet que tinguin moltes plantes pròpies de la

Els bosquets d'arbres caducifolis de l'obaga de les Agulles en ple mes d'octubre, quan les fulles es comencen a daurar.

■ Ruta 8 Marganell - Marganell

6. La font de l'Esllavissada

Font que regalima en un estrat de roques vermelloses de gres al S del coll de Port. La situació d'aquest degotall és molt curiosa i espectacular. Se situa a l'interior d'una balma, formada per les roques rogenques erosionades pel fet de ser menys dures que els conglomerats que tenen a sobre i que formen el sostre de la balma.

Grans blocs de conglomerat trencats a l'entrada de la balma.

A més, la boca de la balma està parcialment coberta per una gran llosa de conglomerat que es va esllavissar del cingle a la base del qual hi ha la font. D'aquí li ve el nom.

A Montserrat són freqüents els desprendiments i les esllavissades de roques, a causa de les fissures dels conglomerats, que fan que els blocs no es trobin tots sòlidament lligats, i dels estrats de materials més tous, generalment rogencs, que s'erosionen més ràpidament que no pas els conglomerats. Aquests conglomerats sovint queden sense base que els sustenti i la força de gravetat que han de suportar els desequilibra fatalment al buit.

Un fragment de l'interior de la balma amb la font de l'Esllavissada. La font, pròpiament, és una petita cisterna tapada que recull els degotalls d'un estrat de gresos vermells.

■ Ruta 8 Marganell - Marganell

7. Les clarianes del bosc

En anys d'intenses sequeres, com les de 1994, moltes alzines i altres arbres no han pogut resistir la manca d'aigua i han mort o bé se'ls han assecat les branques principals.

A partir d'aquests episodis de sequera hi ha un canvi radical en les condicions ecològiques del bosc: l'entrada de molta més llum, que porta aparellada l'entrada de plantes herbàcies que no podien viure dintre el bosc, precisament per manca de llum. Normalment són plantes que trobaríem naturalment a les clarianes.

La planta més notable que trobem en aquestes clarianes o en els boscos esclarissats i que fan poca ombra, a causa de les sequeres, és la belladona (*Atropa belladonna*), una planta tòxica de grans fulles, flors grosses de color grogós amb tocs moradosos i fruits negres, esfèrics i brillants.

Juntament amb la belladona, sovint trobem les esponeroses mates del ripoll de fulla ampla (*Oryzopsis paradoxa*), una gramínia alta com una persona, que trobem al llarg de molts camins humits. Altres plantes, sobretot de les bardisses, com l'esbarzer (*Rubus ulmifolius*), acostumen a viure també a les clarianes.

La belladona (*Atropa belladonna*), a l'esquerra, i el ripoll de fulla ampla (*Oryzopsis paradoxa*), a la dreta

Una clariana del bosc d'alzines coberta d'un herbassar dens de belladona, amb ripoll de fulla ampla i esbarzers

■ Ruta 8 Marganell - Marganell

8. Barraques de vinya

Els vessants de la riera de Marganell amaguen, sota les brolles de romaní i les pinedes de pi blanc que els cobreixen, molts vestigis del conreu de la vinya, que va desaparèixer radicalment a partir del flagell de la fil·loxera, que en aquestes comarques afectà fatalment les plantacions de ceps vers l'any 1890. Cal recordar que al municipi de Marganell les vinyes representaven el 10% del total de la superfície del municipi.

Els vestigis d'aquesta activitat agrícola són bàsicament construccions de pedra seca: marges, barraques, pous, etc.

En les construccions de pedra seca, de murs gruixuts i de factura tosca, s'utilitzen pedres més aviat planes, posades l'una sobre l'altra falcant-les amb altres de més petites. Es col·locaven en filades una mica inclinades cap a l'exterior, perquè l'aigua de la pluja anés cap a la banda que convenia. Aquestes construccions manuals eren fetes pels mateixos pagesos, que tenien una gràcia especial col·locant sòlidament les pedres, sense cap mena de morter, només fent servir la maceta per a ajustar-les lleument.

Les barraques de vinya, en general, són de planta circular, tant a l'interior com a l'exterior, amb murs poc o molt irregulars i molt gruixuts (ben bé 0,5 m). A la part interior sempre s'hi deixa una petita lleixa. Normalment una persona hi pot estar dreta a dintre. El sostre hi és construït com una cúpula, en la qual les fileres de pedres, que sempre es posen horitzontalment, van estrenyent-se fins que la darrera pedra tapa el sostre. Per fora, la «teulada» és coberta de terra compactada, en

Una barraca de vinya del terme de Marganell en bon estat de conservació en un vessant antigament plantat de vinya.

© Foto: J. Nuet Badia

Ruta 8 Marganell - Marganell

Un detall de la porta d'entrada, que té uns vuitanta centímetres d'altura

la qual es procurava que arrelés vegetació, fet que evitava que la terra s'erosionés i la barraca tingués goteres. A vegades s'hi plantaven lliris blaus.

La porta moltes vegades era orientada a migdia, però no sempre, i sol ser molt baixa, de manera que cal entrar-hi molt ajupit. Generalment tenen una gran llosa plana com a llinda. L'interior de la barraca no era pavimentada i, si tenia filtracions, a dintre era fangosa.

La majoria de barraques del terme de Marganell eren petites i servien per a aixopugar-s'hi o bé per a guardar-hi eines petites o el menjar.

Segurament van ser construïdes durant el segle XVIII i, sobretot, el XIX.

També hi podem trobar alguna construcció més moderna, de planta quadrada, de més dimensió, construïda amb pedres i morter i amb una coberta a un vessant amb bigues i teula àrab.

Vista de la teulada des de l'interior, on es pot apreciar la disposició de les pedres en cercles cada vegada més tancats, com una falsa volta.

© Fotos: J. Nuet Badia

RUTES PEL PARC NATURAL DE LA MUNTANYA DE MONTSERRAT

